

ЖИВОТЪТ В ТЕКСТ

Новата книга "Промяната в живота и текста" на Богдан Богданов полага своите стратегии още с паратекстовете, чрез които се открива (заглавие, подзаглавие, предговор). Тоест още в самото нейно начало целенасочено и усилено се настоява върху факта, че реторичното ще е това, което ще се обследва и обговаря, че то е, което ще бъде случвано... При това не толкова реторичното като теоретичен акт, а като практика, като възможност езиците на всекидневието да се преобразуват в най-различни дискурси, като възможност животът да бъде видян като дискурс от разнообразни интуиции и нагласи към света. Иначе казано, още в това почти визуално сблъскване с книгата, реторичното - типично в духа на Остин - ни се самопредставя в своята двойкост, според която да се говори, означава да се прави нещо... И книгата на Богдан Богданов с удоволствие се подчинява на тази двойкост.

Ставането на живота в текст, като думи, налага питането (нещо, което правят много от есетата) за разликите между същински писменото и вторично записаното, това, което е било устно и впоследствие се е превърнало в преработен запис... или, задава се въпросът, коя реторична стратегия е по-добра - да се обговарят нещата или да се мълчат, като мълчейки се "калкират"... Въпрос, който Богдан Богданов неведнъж е поставял - не само чрез текстовете си - тези, предишни, но и по семинари и конференции. Като в случая не става дума за прословутото вековно противопоставяне между устно и писмено (и критиките на Дерида), нито за ценностното им йерархизиране, според което устното слово е по-близо до същността, а писменото - само замазва и маскира. Напротив, двойката устно-писмено Богдан Богданов явява като съставена от две много различни, но еднакви по значимост цялости, всяка от които има своите принципи на действие и приложение. Така устното слово според него предполага по-скоро ставането на някакво "ние", докато писменото е насочено главно към укрепването на аза, към поместването му в някаква себе/идентичност...

Съчетаването на тези две разнородни тенденции по интересен начин рефлектира в стратегиите на "Промяната в живота и текста". Преплитането им чертае нейното самодвижение - тя започва с есетата, които са вгледани в общото/общественото, за да приключи с далеч по-личностни текстове. В този смисъл промяната и проблематичността се обглеждат отвън-навътре, мислят се като пулсиращи между "присъщи на всички" и "снети в себе си", в собствената уникалност... Което ще рече, че в текстовете на Богдан Богданов и друга граница се прекрачва - тази между личното и социалното. Защото еднакви са импулсите, които ги движат, и само резултатите понякога са различни...

Подобно движение неизбежно променя и езика, прави го изплъзващ се, динамичен. Ако в началото той е по-дистанциран, по-аналитичен и дори бих казала - по-спокоен, към края той става по-задъхан, по-откровен, по-интимен... Което пък от своя страна води до умножаване на речевите зони, до наслагване на различни езикови територии и това е едно от големите достойнства на тази книга. Защото тя не просто се опитва да проектира като идеал някакъв аз, някакви аз-ове с висока дискурсивна свобода, но тя и случва тези аз-ове, разпада езиците им. Така промяната се оказва не само тема на повечето есета - промяната на

обществения живот, но и промените, които сполетяват всеки аз; тя се превръща и в иманентна характеристика на начините, по които се говори и пише за нея. Изречено иначе, езикът успява да изпълни това, което книгата непрестанно внушава - че добрият дискурс за промяната е този, който сам практикува промяната, като се изменя и допълва непрекъснато.

Кое е мястото обаче, от което се появява този език, от което ни говори? И как го прави? Кой са, попитано по друг начин, предпоставките на дискурса на Богдан Богданов? Античността, бих отговорила. Платоновото слово, Платоновата страст към живия диалог, към оцелостяване чрез събиране на множество гледни точки. Но и изобщо старогръцката визия за живостта на битието, за способността му да се самоизразява. Та тези предпоставки, струва ми се, водят до съпоставките, които Богдан Богданов с лекота прави, до умението му, сблъсквайки древното и съвременното и напъргайки ги, да яви трайното, типологията... Не че езикът на Богдан Богданов зачертава уникалността, тъкмо обратното - финалните текстове на книгата са нейна своеобразна апология - но той умее да нюансира, да наслагва, да улавя оттенъците, да показва как зад уникалното винаги зейва и общото; да изпитва съпоставимостта им, съгласуваността им... Затова и съвсем закономерно в текстовете му се явяват питання от типа - какво съм аз, кое е своето и кое е чуждото в "мене"; какъв е светът, в който живея, той по-различен ли е от този на моите съвременници, родени другаде; а от този на хората от миналите векове?... Какъв е бил техният свят, какви са тези минали светове? И кое е общото между всички тях - светове и хора - били и биващи? Кой са ония трайни положения в културата, върху които можем да се опрем? И какво е това актуалност? Извадка от трайното? Полагане в него? Или пък в уникалното? А може би някакъв хибрид между всичко това...

Разбира се, актуалното в есетата на Богдан Богданов има и по-конкретното си "име" - свързано - както вече стана дума - с концентрирането около начините, по които една промяна (в случая - "разтварянето" към демокрацията) се преживява - от обществото и от отделния човек. Макар че и това също е достойнство на книгата, Богдан Богданов не отделя тази промяна от другите, които неизбежно стават с всяко човешко същество, в което и време да живее, където и да живее - имам предвид промените, свързани с тялото, възрастта, статуса...

Осъзнаването на тези промени от всеки човек би могло да го накара да разбере, че "себе си" не е нещо затворено и константно, а е динамична откритост. Тоест би могло да го накара да осъзнае, че "гъвкавата идентичност" ни е по презумпция присъща. (Текстовете на Богдан Богданов проблематизират стереотипните представи, било то романтически - за човека като затворена структура и обществото като външно, враждебно, което му противостои, било психоаналитични - за личността като плод на митична семейна травма, случила се в детството, която отгук насетне предопределя и композира фабулата на живота.) Защото тя се конструира благодарение на обмена, на съгледването между личното и социалното и се полага като свободен низ от ставания, които "пишат" множество и най-различни истории... От събирането на тези истории, от тяхното взаимопроникване израства и слоестото "себе".

Въпросът е да приемем всичко това като нормална даденост. Приемане, което до голяма степен би улеснило и т. нар. обществени промени; би улеснило

прехода към модерното, отворено съществуване. Защото демокрацията, както твърди и Рикьор, е свят на експеримента. Което ще рече - на отказ от готовите формули, на лъкатушения и търсене на оптимални решения за конкретната ситуация. Или, тя е свят, състояние, което не можеш да постигнеш, а трябва непрекъснато и упорито да постигаш, преодолявайки умората от непрестанното движение и търсене.

Личната динамика обаче, и обществената, често са в дисбаланс; те са някак асиметрични, разцепени и това е нещо, което книгата на Богдан Богданов прекрасно улавя. Личното време - явява тя - винаги се движи по-бързо и в по-различна посока от политическото и културното време. Те все изостават, спират... И зевът между тях нараства, потиска личността, обезкуражава я, разклаща вярата ѝ в необходимостта да се практикува отвореното/динамичното съществуване. И в същото време - продължава книгата - пак зевът е този, който кара индивидите да се опитват да го прекрачат, хармонизират, доколкото това е възможно, "малкото" си време с "голямото"...

Все в този дух текстовете на Богдан Богданов опитват да тласнат към саморефлексия, към изживяване на собственото битие като откритото и динамично и чрез умелото акцентирание, да кажем, върху разслоенията, които понятията в тях придобиват. Или, прави се опит чрез възможностите, които езикът предоставя, чрез символната натовареност да се покаже колко важни са тълкуването, интерпретирането... Примерно, свободата бива мислена и като чисто личностен акт, имащ своите низши проявления - битовата свобода, възможността за избор на вещи, радостта от детайлите; отвореното съществуване пък е видно и като включване и изключване във и от много видове и голям брой групови акции и пр.

В своята цялост тази много концептуална, премислена, промислена и отлично структурирана книга е действително европейска, а дискурсът ѝ, проигравайки най-различни възможности, демонстрира нещо, което почти липсва в България - философското обосноваване на политическото мислене, че и поведение. Тъй като тя не демонстрира никаква патетична публицистичност, нито пък просто явява никакви политически пристрастия. В нея политическото е плод на морална и интелектуална отговорност и това е, което го превръща в дискурс от друг порядък. Затова и във възможностите му е да проблематизира и разколебава ценността на твърдите послания, на изчерпващия смисъл; да се превръща самият той в залог за трансфер на нови речеви пространства, в ясно изказване, което обаче успява да преобърне общоприетите норми.

Амелия Личева